

ZDZISŁAW BRODECKI

MONIKA DROBYSZ

WOLNOŚĆ W PRAWIE EUROPEJSKIEJ INTEGRACJI GOSPODARCZEJ – STUDIUM Z GOSPODARKI MORSKIEJ

1. WSTĘP

Współczesna polityka ekonomiczna jest wypadkową dwóch przeciwstawnych metod oddziaływania na rynek: liberalnej¹ i protekcjonistycznej². Przyjęcie ideologii prawicowej (neoliberalnej) albo lewicowej (postprotekcjonistycznej) ma istotny wpływ na ocenę każdego z elementów tzw. triady musgrawiańskiej, obejmującej alokację i funkcjonowanie rynku, stabilizację (politykę makroekonomiczną i monetarną) i redystrybucję (politykę prowadzącą do spójności myślowych kategorii ekonomicznych i społecznych).

Koncepcja otwartego rynku została stworzona przy udziale sędziów Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, przeto warto zwrócić uwagę na doktryny prawne jako tło przemian zachodzących w prawie gospodarczym Unii Europejskiej. Nowe szkoły prawniczego myślenia zakwestionowały tak pozytywistyczną wizję prawa, jak i wynikający z niej obraz stosowania prawa. W teorii i praktyce dostrzec można skłonność do przechodzenia od modelu sylogistycznego (prawa pisanego) do modelu argumentacyjnego (prawa powszechnego)³. Dostosowanie prawa stało się sztuką wyboru decyzji ze względu na akceptowane wartości (model retoryczno-topiczny) lub normy programowe (model technologiczny)⁴. Myśli te zostały wzbogacone o sprawiedliwość proceduralną⁵.

¹ Nurt liberalny sięga swymi korzeniami pracy A. Smitha pt. *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*. Twórca klasycznej ekonomii wierzył w rynek jako mechanizm służący do podejmowania optymalnych decyzji w skali makroekonomicznej. Neoklasyczne ujęcie polityki ekonomicznej reprezentuje F. Von Hayek (*Droga do wolności i Konstytucja wolności*), doceniający prawo jako stróża wolnego rynku – tak swobód gospodarczych, jak i wolnej konkurencji.

² Zwolennicy ruchu protekcjonistycznego zwykle sięgają do pracy J.M. Keynesa pt. *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, która uzasadnia aktywną politykę fiskalną i monetarną państwa. Wykazują oni również skłonności do powoływania się na społeczno-prawną doktrynę państwa opiekuńczego albo stworzenie pod jej wpływem modele społecznej gospodarki rynkowej (w Niemczech, we Włoszech i we Francji) oraz modele socjaldemokratyczne (w państwach skandynawskich).

³ Znane słowa Dworkina, że sądy są stolicami prawa, a sędziowie jego książętami, są często cytowane w literaturze.

⁴ Zob. J. M o r a w s k i, *Główne problemy współczesnej filozofii prawa*, Warszawa 1999, s. 100-241.

⁵ Zob. M. B o r u c k a - A r c t o w a, *Koncepcja sprawiedliwości proceduralnej i jej rola w zakresie przemian systemu prawa – analiza teoretyczna i funkcjonalna*, [w:] *Dynamika wartości w prawie*, pod. red. K. Pałęckiego, s. 29-58.

Doktryny ekonomiczne i prawne pozwalają zrozumieć zasadę wolności gospodarczej w międzynarodowym prawie gospodarczym i w prawie konstytucyjnym państw członkowskich Wspólnoty i jej szkielet w porządku prawnym Wspólnoty⁶.

2. KORZENIE ZASADY WOLNOŚCI GOSPODARCZEJ

2.1. WOLNOŚĆ W MIĘDZYNARODOWYM PRAWIE GOSPODARCZYM

W prawie międzynarodowym gospodarczym⁷ usiłuje się określić skalę wartości. W systemie tym wciąż dostrzec można wartości indywidualne i narodowe, aczkolwiek coraz więcej uwagi przywiązuje się do wartości regionalnych i globalnych. Zmusza to do zmiany punktu widzenia takich pojęć, jak: sprawiedliwość (zapobiegająca m.in. nieuczciwej konkurencji), równość i wzajemność (występująca najczęściej jako uzupełnienie klauzuli najwyższego uprzywilejowania lub klauzuli narodowej).

Wśród zasad powszechnego prawa międzynarodowego gospodarczego zazwyczaj wymienia się: autonomię woli stron transakcji gospodarczej⁸, *pacta sunt servanda*⁹ i rozstrzygnięcia międzynarodowych sporów gospodarczych¹⁰. Natomiast kwestionuje się powszechny charakter zasady wolności gospodarczej¹¹.

Nie można wszakże zapominać, że prawo narodów zrodziło się z potrzeby zabezpieczenia wolności w handlu i w komunikacji. Pogłębiona analiza, zwłaszcza wolności komunikacji, uzmysławia, jak wiele zależy od kontekstu otwartych albo zamkniętych granic. Status otwartego morza¹² stworzył fundament dla wolności żeglugi, a teoria zamkniętego nieba legła u podstaw tzw. wolności lotniczych¹³. O ile w prawie morskim wolność komunikacji jest zasadą potwierdzającą istnienie otwartych granic, o tyle w prawie lotniczym ta wolność jest wyjątkiem od zasady zamkniętych granic.

⁶ Traktat amsterdamski z 1997 r. stworzył skonsolidowaną wersję Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) i Traktatu o Wspólnocie Europejskiej (TWE). W tekście wskazywane są artykuły według nowej numeracji.

⁷ Tę dyscyplinę naukową w Polsce wykreował Janusz Gilas w swojej monografii *Sprawiedliwość międzynarodowa gospodarcza* (Toruń 1991) i w podręczniku *Międzynarodowe prawo gospodarcze* (Bydgoszcz 1998).

⁸ Zasada autonomii woli obejmuje m.in. prawo kolizyjne. Problem wyboru prawa jest jednym z kluczowych w fazie realizacji zasady rozstrzygnięcia sporów międzynarodowych.

⁹ Jej granice wyznacza zasada *rebus sic stantibus*, która odgrywa istotną rolę podczas renegocjacji, zwłaszcza umów koncesyjnych.

¹⁰ W swym podręczniku J. Gilas poświęca jej stosunkowo wiele uwagi, *op. cit.*, s. 121-155.

¹¹ *Ibid.*, s. 123. Odmienny pogląd w tej sprawie reprezentuje Pieter VerLoren van Themaax w pracy pt. *The Changing Structure of International Economic Law*, The Hague 1981.

¹² Określony przez Hugo Grocjusza już na początku XVII w. w dziele *Mare Liberum*.

¹³ Zob. Złoty i Cza, *Międzynarodowe obrót lotniczy, zagadnienia ekonomiczno-prawne*, Warszawa 1964 i M. Żylińska, *Międzynarodowy obrót lotniczy, zagadnienia ekonomiczno-prawne*, Warszawa 1972.

2.2. WOLNOŚĆ GOSPODARCZA W PRAWIE KONSTITUCYJNYM PAŃSTW CZŁONKOWSKICH WSPÓLNOTY

Wolność gospodarcza jest uznawana za zasadę o znaczeniu konstytucyjnym przez wszystkie państwa członkowskie Wspólnoty¹⁴. Jawi się ona w postaci wolności zawodu i wolności przemysłowej (w Niemczech), wolności handlu i przemysłu (w Belgii i we Francji), wolności przedsiębiorczości (w Hiszpanii), wolności inicjatywy ekonomicznej (we Włoszech). Z tego wynika, że w państwach Wspólnoty zakres podmiotowy i przedmiotowy chronionej wolności jest różny.

Wolność gospodarczą zalicza się do katalogu wolności i praw podstawowych, które przysługują podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą o charakterze zarobkowym we własnym kraju lub innym państwie należącym do Wspólnoty. Proklamowanie wolności na kontynencie europejskim umożliwia przyjęcie w danym porządku prawnym domniemania na rzecz wolności gospodarczej, o ile wyraźny przepis ustawy nie stanowi inaczej¹⁵. Natomiast w systemie prawa powszechnego przyjmuje się, że jednostki mogą czynić wszystko, co nie jest wyraźnie zakazane przez prawo¹⁶.

Na straży prawa do prowadzenia działalności gospodarczej stoi prawo do podjęcia przedsięwzięcia gospodarczego oraz prawo do równego traktowania wszystkich podmiotów gospodarczych w warunkach wolnej konkurencji. W praktyce ważne są te normy, które określają granice wolności gospodarczej. Można je podzielić na dwie kategorie, z których pierwsza ma na celu ochronę bezpieczeństwa i porządku publicznego¹⁷, a druga realizuje politykę gospodarczą i społeczną państwa¹⁸.

¹⁴ S. Biernat i A. Wasilewski, *Wolność gospodarcza w Europie*, Kraków 2000. Autorzy przedstawiają wolność gospodarczą w porządkach prawnych dziewięciu państw europejskich (Austrii, Belgii, Wielkiej Brytanii, Francji, Hiszpanii, Niemiec, Szwajcarii, Włoch i Polski) oraz Wspólnoty.

¹⁵ Niektóre ustawodawstwa, np. niemieckie, ograniczają swobodę legislatywy w tym względzie, skoro wyjątki nie mogą naruszać istoty gwarantowanych wolności i praw. S. Biernat i A. Wasilewski, *op. cit.*, s. 179.

¹⁶ W doktrynie brytyjskiej zgłaszane są propozycje wprowadzenia do porządku prawnego ustawowej gwarancji prawnej praw i wolności (o charakterze *bill of right*), która stwarzałaby domniemanie prawne pozwalające na ich ochronę również pod ewentualną samowolą parlamentu, *ibid.*, s. 180.

¹⁷ Decydują one m. in. o przyznaniu licencji lub o odrzuceniu jej przyznania.

¹⁸ Wynika to stąd, że przepisy określające przesłanki udzielenia lub odmowy określonego zezwolenia zawierają nieokreślone pojęcia prawne.

3. ZASADA WOLNOŚCI GOSPODARCZEJ W PORZĄDKU PRAWNYM WSPÓLNOT

3.1. WOLNOŚĆ GOSPODARCZA JAKO ZASADA OGÓLNA

Nikt nie kwestionuje istnienia w prawie europejskiej integracji zasad ogólnych prawa wspólnotowego, orzecznictwa sądów europejskich (ETS i Sądu I Instancji) oraz praktyki. Pierwsze z nich znajdują się na szczycie hierarchii *acquis communautaire*¹⁹.

Zasady ogólne prawa w systemie prawa europejskiej integracji odgrywają szczególną rolę, kształtują one filozoficzne, polityczne oraz prawne fundamenty systemu, na ich podstawie system funkcjonuje oraz tworzy się orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (Sprawa 11/70 *Internationale Handelsellschaft, sędzia Dutheillet de Lamothe*). Nie ma wątpliwości, że zasady ogólne stanowią pierwotne prawo europejskiej integracji. Różne są natomiast opinie, jeżeli chodzi o uplasowanie ich w hierarchii źródeł prawa; tradycjoniści ciągle uważają, że pierwszeństwo będą tu miały akty pisane. Nowoczesne podejście wskazuje jednak, że ich miejsce znajduje się na szczycie tej hierarchii²⁰.

Prawo europejskiej integracji nie ma zapisów podobnych do art. 38(1) pkt c Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, który eksponuje zasady ogólne, jednakże powszechnie uznaje się, że zasady ogólne stanowią prawo, do którego zapewnienia i poszanowania przy interpretacji i stosowaniu traktatów i przepisów wykonawczych zobowiązany jest Trybunał Sprawiedliwości na podstawie art. 31 Traktatu o Europejskiej Wspólnocie Węgla i Stali, art. 136 Traktatu o Europejskiej Wspólnocie Atomowej i przede wszystkim art. 220 Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Odwołanie do zasad ogólnych prawa znajdujemy także w art. 230 oraz 288 (2) TWE.

Zasady ogólne prawa mają wpływ zarówno na proces stosowania, jak i stanowienia prawa, zasadniczo można spełniane przez nie funkcje podzielić na trzy grupy: stanowią one podstawę do interpretacji aktów prawa pisanego (Sprawa 53/81 *Levin*; Sprawa C-392/93 *The Queen v. HM Treasury, ex parte British Telecommunications plc*; Sprawa 1165/84 *Krohn v. BALM*); na mocy art. 230, 231, 233, 234 TWE dają podstawę do ich rewizji (Sprawa C-264/90 *Wehrs v. Hauptzollamt Luneburg*; Sprawa *Staff Salaries – 81/72 Commission v. Council*; Sprawa 122/78 *Buitonil*); naruszenie zasady ogólnej prawa może być podstawą do ustanowienia odpowiedzialności Wspólnoty (nie istnieje w tej dziedzinie orzecznictwo, jakkolwiek możliwość taka istnieje i musi być brana pod uwagę (Sprawa C-5/94 *The Queen v. Ministry of Agriculture, Fisheries and Food ex parte Hedley Lomas (Ireland)*).

¹⁹ A. C. obejmuje swoim zakresem prawo (*droit communautaire*) i politykę prawa (*droit politiques*). Dzięki temu pojęciu możliwe jest spojrzenie na całokształt Unii Europejskiej, na realizację jej zadań wspólnotowych i pozawspólnotowych (tzw. czysta polityka związana ze wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwem oraz ze współpracą policyjną i sądowiczą w sprawach karnych).

²⁰ Por. zestawienie dokonane przez Z. Brodeckiego: Z. B r o d e c k i i M. D e r e z i ń s k a, *Prawo Integracji Europejskiej*, Sopot 1999. Należy zgodzić się z tezą, że miejsce zasad ogólnych w hierarchii źródeł prawa Unii Europejskiej jest najwyższe i szczególne.

Niewątpliwie jedną z zasad ogólnych prawa wspólnotowego jest wolność gospodarcza²¹. Została ona wykreowana przez orzecznictwo ETS przy okazji rozpatrywania rozmaitych, konkretnych spraw.

3.2. PRZENIKANIE ZASADY WOLNOŚCI GOSPODARCZEJ DO PRAWA PISANEGO

Wolność gospodarcza należy do tych zasad, które po pewnym czasie zyskują podstawy w traktatach. Jest to efekt przechodzenia od wspólnego rynku (który cechuje brak ceł w wewnętrznych stosunkach między państwami członkowskimi i wspólna zewnętrzna taryfa celna oraz swobodny przepływ towarów, usług i kapitału²²) do rynku jednolitego (na którym kielkuje zasada wolności gospodarczej jako przejaw „obszaru bez wewnętrznych granic”²³). Prezentowany punkt widzenia nie jest powszechnie akceptowany w literaturze, ponieważ większość wciąż spogląda na „obszar bez granic wewnętrznych” przez pryzmat kontroli granic wewnętrznych Wspólnoty²⁴ i swobody przepływu osób²⁵. Takie ujęcie znacznie ogranicza pole obserwacji. Z pewnością upłynie jeszcze wiele czasu, zanim „Europa bez wewnętrznych granic” przestanie być sloganem i zacznie być kategorią uniwersalną, która przenika nie tylko do europejskiej integracji politycznej i społecznej, ale i do europejskiej integracji gospodarczej.

4. WOLNOŚĆ JAKO ZASADA OTWARTEGO RYNKU

4.1. WOLNA KONKURENCJA

Demokratyczna wizja ekonomii i jej socjalizacji stanowi ważny wkład w dyskusję na temat życia gospodarczego. Znakiem czasu jest „wolna konkurencja”, ukształtowana na Zachodzie w duchu inicjatywy i tworzenia. Tęsknota za wspólną Europą przyczyniła się do skonstruowania zasady otwartego rynku i wolnej konkurencji po to, by dokonać podziału zasobów (art. 98 TWE) i zrealizować cele Wspólnoty (art. 4 TWE). Wolną konkurencję uosabia zakaz niektórych porozumień i zakaz nadużywania pozycji dominującej²⁶. Wśród instytucji prawnych, które składają się na część

²¹ Sędziowie opierają się na konstytucji, ustawach, orzecznictwie i doktrynie państw członkowskich.

²² Traktatowe swobody (wolności) przypominają swobody (wolności) lotnicze, albowiem są one związane z istnieniem wewnętrznych granic w Unii Europejskiej. Znoszenie tych granic jest procesem powolnym, który dopiero się zaczął.

²³ „Europa bez wewnętrznych granic” to obszar, na którym istnieją atrybuty wolności zbliżone do tych, jakie wynikają ze statusu otwartego morza.

²⁴ Zob. np. K. L e n a e r t s i P. V. N u f f e l, *Podstawy prawa europejskiego*, Warszawa 1998, s. 73.

²⁵ Z chwilą stworzenia instytucji obywatelstwa europejskiego, problem przepływu osób nabrał wymiaru politycznego (jako, że swobodne przekraczanie granic jest jednym z atrybutów obywatelstwa) i społecznego (praw przysługujących obywatelom z paszportem europejskim na całym obszarze Wspólnoty).

²⁶ *Ibid.*, s. 127.

ogólną wspólnotowego prawa materialnego, szczególną pozycję zajmuje prawo konkurencji. Stanowi ono bowiem swoisty łącznik między skomplikowanymi normami odnoszącymi się do rynku wewnętrznego i poszczególnymi politykami wspólnotowymi. Przez to prawo konkurencji poniekąd przepaja całe prawo wspólnotowe.

Najogólniej można powiedzieć, że prawo konkurencji to całokształt norm prawa wspólnotowego regulujących konkurencję. Normy o podstawowym znaczeniu i najbardziej powszechnym zastosowaniu w dziedzinie konkurencji określa Traktat o Wspólnocie Europejskiej (TWE) w art. 81-89²⁷. Wolna konkurencja jest powszechnie uznaną zasadą ogólną prawa wspólnotowego²⁸.

Otwarcie rynku stało się możliwe dzięki wolnej konkurencji, która usuwa w cień wszelkie próby prowadzenia przez wszystkie państwa członkowskie Wspólnej polityki niezgodnej z zasadami prowadzenia gospodarki rynkowej. Z przepisów o zasadach konkurencji²⁹ wyraźnie unika, że Wspólnota przeciwdziała praktykom niezgodnym z konkurencją *fair*³⁰ i oddziałuje na praktykę Unii Gospodarczej i Walutowej³¹.

Zagrożenia dla wolnej konkurencji wynikają z dwóch źródeł. Są one rezultatem łączenia się (i zawierania porozumień mających na celu podział rynków oraz ponowne wytyczenie granic wewnętrznych) bądź nadużywania siły gospodarczej (przez nadmierną koncentrację potęgi handlowej lub finansowej). W trosce o bezpieczeństwo rynku Traktat ukształtował zakaz niektórych porozumień między przedsiębiorstwami (art. 81 TWE) i zakaz nadużywania pozycji dominującej (art. 82 TWE).

Adresatami norm o konkurencji są przedsiębiorstwa prowadzące działalność komercyjną, wobec których stosuje się prawo antymonopolowe. Wśród nich znajdują się tzw. zwykle przedsiębiorstwa (ich związki, koncerny, banki, towarzystwa ubezpieczeniowe itd.). Na podstawie reguł konkurencji możliwe jest wszczęcie postępowania nawet przeciwko przedsiębiorstwom mającym swoją siedzibę w krajach trzecich, jeżeli ich udział w międzynarodowych zrzeszeniach monopolistycznych utrudnia konkurencję na obszarze Wspólnoty lub w sposób zakazany nadużywa swojej pozycji dominującej³².

Reguły konkurencji stosuje się również wobec państwa, jeżeli jego przedsięwzięcia mogą być traktowane jako działania przedsiębiorcy. W grę wchodzi tutaj wszelkie instytucje rządowe i samorządowe, które świadczą odpłatnie usługi gospodarcze³³.

W ostatnich latach dostrzec można tendencję do oddzielenia sektora publicznego od sektora komercyjnego. Najbardziej wymownym tego dowodem jest podjęcie próby tworzenia sieci transeuropejskich (infrastruktury transportu, telekomunikacji, energetyki)³⁴. W ramach systemu wolnych i konkurencyjnych rynków Traktat tak ukształ-

²⁷ J. G a l s t e r, C. M i k, *Podstawy europejskiego prawa wspólnotowego*, Toruń 1996, s. 293.

²⁸ D. Simon, *Le système juridique communautaire*, Paris 1997, pkt 249.

²⁹ Postanowienia tytułu VI TWE.

³⁰ Art. 81 i 82 TWE.

³¹ Tzw. *effect utile* (art. 98 i 105 TWE).

³² Jest to zgodne z zasadą miejsca wystąpienia skutku.

³³ Przedsiębiorstwa publiczne z reguły prowadzą działalność typową dla sektora publicznego, wobec którego stosuje się prawo subwencyjne.

³⁴ Tytuł XVI części III TWE.

tował działalność Wspólnoty, aby jej instytucje mogły wspierać wzajemne połączenia i działania operacyjne sieci krajowych.

4.2. WOLNOŚĆ GOSPODARCZA W JĘZYKU PRAW

Sędziowie ETS używają na przemian określeń „swoboda” (wolność) i „prawo”, odnosząc je do wszelkiej dozwolonej działalności. Wolność gospodarczą wyraża prawo do przedsiębiorczości oraz prawo do transferu towarów i kapitału.

Prawo do przedsiębiorczości jest przez ETS rozumiane bardzo szeroko. Mieści się w nim bowiem prawo do prowadzenia działalności na własny rachunek (jako tzw. osoba samozatrudniająca się – art. 43), także w formie zakładania kolejnego miejsca pracy (sprawa *C-106/91 Ramrath v. Ministre de la Justice*), prawo do zakładania i prowadzenia przedsiębiorstw – art. 43), prawo do zakładania agencji, oddziałów i filii (art. 43). Również uprawnia do ciągłej działalności na terenie państwa członkowskiego, także wtedy gdy działalność ta nie może być zakwalifikowana jako agencja, oddział czy filia, takie stanowisko zajął ETS w sprawie *205/84 Commission v. Germany*. Prawo wspólnotowe nie wprowadza ograniczeń ilościowych prowadzenia działalności, takich jak np. ograniczenia liczby oddziałów. Ograniczenia takie mogą być wprowadzane przez prawo wewnętrzne państw członkowskich pod warunkiem, że będą wprowadzane w poszanowaniu prawa i zgodne z zasadą niedyskryminacji ze względu na obywatelstwo (sprawa *96/85 Commission v. France*). Państwo nie może również warunkować wykonywania prawa do przedsiębiorczości przez obywateli innego państwa członkowskiego od posiadania analogicznego prawa przez obywateli własnych na terenie tegoż państwa członkowskiego (sprawa *270/83 Commission v. France*). Prawo do przedsiębiorczości nie odnosi się tylko do działalności handlowej w sensie ścisłym, również oznacza prawo wykonywania działalności ubocznej, jak np. najmu lokali biurowych (sprawa *197/84 Steinhauser v. City of Biarritz*).

Z prawa do przedsiębiorczości korzystają wszyscy obywatele UE (niezależnie od tego, czy w państwie członkowskim Wspólnoty mają stałe miejsce zamieszkania) oraz osoby prawne i spółki bez osobowości prawnej (gdy zostały założone zgodnie z prawem jednego z państw członkowskich, a ich statutowa siedziba, zarząd lub główne przedsiębiorstwo znajdują się na terenie Wspólnoty).

Obywatele UE nie mogą być pozbawieni m.in. prawa do uzyskiwania koncesji i zezwoleń przyznawanych przez państwo lub inne osoby prawa publicznego, prawa do nabywania, korzystania i dysponowania prawami oraz majątkiem ruchomym i nieruchomością oraz praw do składania ofert i uczestniczenia w zamówieniach dokonywanych przez państwo lub inne osoby prawa publicznego.

Różnica pomiędzy prawem do przedsiębiorczości (prowadzeniem działalności gospodarczej) i prawem do świadczenia usług jest nieznaczna, a dodatkowo do obydwóch rozdziałów zastosowanie mają te same zasady, nie należy w szczególności jako ściślej różnić prowadzenia działalności od świadczenia usług. Pomimo że Trybunał dokonuje takiej dyferencjacji w swoich orzeczeniach, to sposób interpretacji danych zapisów jest bardzo zbliżony. Przykładem na takie ujęcie jest orzeczenie w sprawie *C-55/94 Reinhard Gebhard v. Consiglio Dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori*

di Milano, dodatkowo w sprawie wskazano na często występujące trudności w rozróżnieniu prawa do przedsiębiorczości od prawa do świadczenia usług. Jednakże Trybunał analizując powyższą sprawę, wskazuje na determinant świadczenia usług w postaci czasu trwania, regularności, okresowości oraz ciągłości tego świadczenia.

Przepisy o świadczeniu usług nie ograniczają się do zakazu dyskryminacji ze względu na obywatelstwo. Zmierzają one do zniesienia wszelkiej dyskryminacji usługodawcy świadczącego usługi w innym państwie członkowskim. Nie stosuje się przepisów krajowych, które zmuszają usługodawcę do spełnienia pewnych przesłanek (zezwolenia, egzaminy i inne). Są to ukryte formy dyskryminacji dotyczące zwykle cudzoziemców.

Przedmiotem zainteresowania prawa wspólnotowego są usługi świadczone w obrębie Wspólnoty przez obywateli państw członkowskich przebywających w innym państwie niż odbiorcy usług. Przepisy traktatowe nie będą miały zatem zastosowania w sytuacji, w której świadczący usługi i ich odbiorca znajdują się w tym samym państwie, nawet jeśli usługa świadczona będzie na terenie innego państwa członkowskiego. Przepisy nie stawiają wymogu fizycznego przemieszczania się w celu świadczenia usług, w obecnych czasach spotykamy się z wieloma sytuacjami, w których usługi świadczone mogą być za pomocą mediów publicznych, telefonów, faxów czy internetu. W szczególności usługi ubezpieczeniowe oraz wszelkie usługi finansowe nie będą charakteryzowały się przemieszczaniem osoby w celu wykonywania usług.

Usługami, w rozumieniu Traktatu, są usługi zwykle świadczone za wynagrodzeniem. Traktat przykładowo wymienia działalność o charakterze przemysłowym, działalność o charakterze handlowym, działalność rzemieślniczą, działalność polegającą na wykonywaniu wolnych zawodów. Definicja nie jest precyzyjna i powoduje wiele pytań. Podstawowym problemem będzie określenie, co kryje się pod pojęciem „usługi zwykle świadczonej za wynagrodzeniem”? Trybunał uznał, że wszystkie usługi, które są świadczone nieodpłatnie, znajdują się poza zainteresowaniem Traktatu, np. działalność charytatywna.

Swoboda świadczenia usług powinna być rozpatrywana także w kontekście prawa do otrzymywania tychże usług. W sprawie 118/75 *Watson* Trybunał uznał, że oczywistym i koniecznym skutkiem zasady swobody świadczenia usług jest swoboda przemieszczania się w obrębie Wspólnoty w celu otrzymywania usług.

Możliwość swobodnego przepływu towarów i związane z nią korzyści stały się dla większości państw członkowskich powodem przystąpienia do Wspólnoty. Traktat zakłada wyeliminowanie wszelkich ceł i opłat o podobnym skutku³⁵ w stosunkach między państwami członkowskimi oraz wprowadzenie wspólnej taryfy celnej w stosunkach z krajami trzecimi³⁶.

³⁵ Środki o podobnym skutku określa tzw. *formula Dassonville*. Zgodnie z jej brzmieniem środkiem o podobnym skutku jest każda regulacja państwa członkowskiego, mogąca utrudniać handel w ramach Wspólnoty bezpośrednio lub pośrednio, rzeczywiście lub choćby tylko potencjalnie. *Formula Dassonville* w świetle orzecznictwa ETS została podniesiona do rangi podstawowej zasady, której interpretacja prowadzi do wniosku, że środki o podobnym skutku nie zawsze przyjmować muszą postać dyskryminującą.

³⁶ Wspólna taryfa celna chroni przed nadmiernym napływem towarów z krajów trzecich do państw Wspólnoty.

Regulacje prawne dotyczące swobodnego przepływu towarów stanowią jedną z podstaw funkcjonowania rynku wewnętrznego, który obejmuje obszar bez wewnętrznych granic, na którym zgodnie z postanowieniami TWE zostaje zapewniony m.in. swobodny przepływ towarów.

Swobodny przepływ towarów w granicach Wspólnoty jest możliwy przez ustanowienie unii celnej oraz zakaz ograniczeń ilościowych oraz środków o podobnym skutku w imporcie i eksporcie, tzw. technicznych oraz innych niż taryfowe przeszkód w handlu.

Unia celna będzie efektywna tylko w sytuacji, kiedy wszystkie państwa członkowskie będą traktowały państwa trzecie w taki sam sposób. Wspólna taryfa celna jest środkiem w osiągnięciu tego celu. Wszystkie towary importowane z zewnątrz Wspólnoty podlegają tej samej taryfie celnej bez względu na to, w którym państwie członkowskim przekroczą granicę.

W konsekwencji wstąpienia do wspólnej taryfy celnej (CTT) państwo członkowskie nie ma własnej jurysdykcji w przedmiocie wszelkich ciężarów nakładanych na towary przekraczające granicę tego państwa i pochodzące z państw trzecich. Istnieje zakaz zarówno modyfikacji przepisów, jak i ich dowolnej interpretacji. Dodatkowo dochody uzyskane z pobieranych opłat stają się własnością Wspólnoty. Zmiany lub wstrzymanie pobieranych opłat należą do kompetencji wyłącznej Wspólnoty. W granicach polityki celnej znaczące ograniczenia zostały wprowadzone zgodnie z Układem Generalnym w Sprawie Cel i Handlu.

Transfer kapitału jest elementem Unii Walutowej, który gwarantuje jednolite zasady dla transferu kapitału i płatności bieżących³⁷. Przepływ kapitału nie mieści się ani w sferze przedsiębiorczości, ani w zakresie świadczenia usług, lecz je uzupełnia, pomimo że przepisy rozdziału dotyczącego transferu kapitału są dużo skromniejsze. Traktat zakazuje wszelkich ograniczeń przepływu kapitału pomiędzy państwami członkowskim oraz pomiędzy państwami członkowskimi a krajami trzecimi, a jednocześnie formułuje zakaz jakichkolwiek ograniczeń płatności pomiędzy państwami członkowskimi oraz pomiędzy państwami członkowskimi a krajami trzecimi.

Zgodnie z art. 57 TWE ograniczenia istniejące na dzień 31 grudnia 1993 r. w stosunku do krajów trzecich na mocy prawa krajowego lub Wspólnoty mogą pozostać w mocy wobec państw trzecich w relacji do przepływu kapitału do lub z krajów trzecich związanego z inwestycjami bezpośrednimi (w tym inwestycjami w nieruchomości), z podejmowaniem przedsięwzięć gospodarczych, świadczeniem usług finansowych lub dopuszczeniem papierów wartościowych na rynki kapitałowe. W związku z powyższym Rada może przedsięwziąć środki dążące do jak największej swobody przepływu kapitału pomiędzy państwami członkowskimi a krajami trzecimi zgodnie z postanowieniami Traktatu.

Artykuł 58 TWE zezwala państwom członkowskim na stosowanie odpowiednich przepisów krajowego prawa podatkowego, które rozróżniałyby podatników ze względu na miejsce zamieszkania podatników lub miejsce inwestowania kapitału. Traktat pozwala na podejmowanie wszelkich środków zapobiegających naruszaniu praw i prze-

³⁷ Regulacje dotyczące przepływu kapitału znajdują się w części III, tytule III TWE „Swobodny przepływ osób, usług i kapitału”, rozdział IV „Kapitał i płatności”.

pisów krajowych, w szczególności w sferze podatkowej i nadzoru prewencyjnego nad instytucjami finansowymi, dotyczących ustalania procedur zgłaszania przepływu kapitału dla celów administracyjnych lub informacji statystycznej. Środki te mogą być również podejmowane ze względu na porządek i bezpieczeństwo publiczne. Ograniczenia stosowania przepisów rozdziału o przepływie kapitału mogą również odnosić się do ograniczeń prawa do prowadzenia działalności gospodarczej, o ile te zgodnie będą z Traktatem. Zgodnie z ogólną zasadą prawa wspólnotowego środki te, jak i procedury nie mogą stanowić samowolnej dyskryminacji ani innych ukrytych ograniczeń swobodnego transferu kapitału i płatności. W artykule 59 TWE znajdują się klauzule ochronne, które upoważniają Radę do zawieszenia obrotu w stosunku do państw trzecich, jeżeli obrót ten stanowiłby zagrożenie dla funkcjonowania unii gospodarczo-walutowej. Środki te podejmowane będą na okres nie przekraczający 6 miesięcy.

5. GRANICE WOLNOŚCI GOSPODARCZEJ

5.1. OCHRONA BEZPIECZEŃSTWA I PORZĄDKU PUBLICZNEGO

Prawo do przedsiębiorczości ogranicza się w imię określonego dobra przy zastosowaniu testu proporcjonalności³⁸. Swobodę prowadzenia działalności ogranicza się wtedy, gdy narusza ona ustalony porządek publiczny, bezpieczeństwo lub zdrowie publiczne. W razie świadczenia usług te dobra mogą być objęte tylko w jednym państwie, w tym, z którego pochodzi usługodawca albo usługobiorca³⁹.

Traktat o Wspólnocie w art. 30 pozwala na wprowadzanie ograniczeń eksportowych, importowych i tranzytowych, które są uzasadnione względami moralności publicznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego; ochroną zdrowia i życia ludzi, zwierząt i roślin; ochroną narodowych dóbr kultury oraz wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej, a także ochroną własności przemysłowej i handlowej. Lista wyłączeń ma charakter zamknięty i nie może być rozszerzana. W świetle traktatu zakazy i ograniczenia nie mogą stanowić środków samowolnej dyskryminacji lub ukrytych ograniczeń w handlu pomiędzy państwami członkowskimi.

Analizując treść art. 30 w sprawie *C-72/83 Campus Oil Limited i inni v. Minister przemysłu i energii et al.* Trybunał stwierdził, że odwołanie się do art. 30 nie jest możliwe wówczas, gdy przepisy wspólnotowe zawierają już środki służące ochronie interesów wskazanych w artykule. Przepisy krajowe ograniczające handel wewnątrz-wspólnotowy nie mogą zatem być usprawiedliwione, chyba że środki podjęte przez Wspólnotę chronią w niewystarczający sposób interesy państw członkowskich. Celem art. 30 TWE nie jest zarezerwowanie jakichkolwiek materii dla wyłącznej kompetencji państw członkowskich, artykuł ten jedynie zezwala, by prawo krajowe mogło odstąpić od zasady swobodnego przepływu towarów w zakresie usprawiedliwio-

³⁸ Traktowany on jest jako jedna z podstawowych zasad prawa Unii Europejskiej. Zob. T. T r i m i d a s, *The General Principles of EC Law*, New York 1999, s. 89-160.

³⁹ Nie ma bowiem sensu sprawowania podwójnego nadzoru.

nym dążeniem do osiągnięcia celów określonych w tym przepisie. Artykuł 30 jako wyjątek od podstawowej zasady Traktatu musi być interpretowany w taki sposób, aby jego zakres nie był rozszerzany w stosunku do tego, co jest niezbędne dla ochrony interesów, którym przepis ten ma służyć. Działania podejmowane na mocy tego przepisu nie mogą stanowić nieproporcjonalnych przeszkód dla importu z innych państw członkowskich.

Jednocześnie zakazuje się wszelkich ograniczeń przepływu kapitału pomiędzy państwami członkowskimi oraz pomiędzy państwami członkowskimi a krajami trzecimi.

5.2. POLITYKA GOSPODARCZA

Prawo europejskiej integracji stwarza państwom członkowskim możliwość ograniczenia swobody prowadzenia działalności gospodarczej, która w tym państwie stale lub przejściowo związana jest z wykonywaniem władzy państwowej⁴⁰. Trybunał ustalił także, iż wyjątki od zasady swobody przedsiębiorczości dopuszczone przez art. 45 nie powinny wykraczać poza cel, dla którego zostały wprowadzone.

6. WOLNOŚĆ GOSPODARCZA A WOLNOŚĆ PRACY I WOLNOŚĆ UMÓW

6.1. WOLNOŚĆ PRACY

Dopiero w latach dziewięćdziesiątych Europa otworzyła swoje wrota przed krajami Północy, które są znane z dążeń do integracji oraz z wrażliwości społecznej. Dyplomaci państw skandynawskich podejmują wysiłki w kierunku uspołeczniania swobody przepływu osób⁴¹, spojrzenia na tę wolność w kategoriach prawa socjalnego⁴². Zasadę wolności pracy należy więc rozpatrywać w kategoriach europejskiego prawa socjalnego, które określa podstawowe wartości uznawane przez Unię i Wspólnotę (jak np. zasada niedyskryminowania ze względu na przynależność państwową obywateli UE) oraz podstawowe zasady porządku prawnego Wspólnoty (jak np. zasada swobodnego przepływu pracowników w obrębie państw członkowskich⁴³).

Wolność pracy to przede wszystkim prawo do korzystania z wolności przemieszczania się i prawo do swobodnego wyboru pracy. W sposób pośredni z tą zasadą wiąże się prawo do zrzeszania się, prawo do korzystania z informacji i wyrażania opinii w sprawach zakładu pracy.

⁴⁰ Art. 45 TWE.

⁴¹ Prawo pobytu jest wciąż regulowane w rozdziale I („Pracownicy”) tytułu II („Swobodny przepływ usług i kapitału”) części III („Polityka Wspólnoty”) Traktaty o Unii Europejskiej.

⁴² Traktat amsterdamski wprowadził do preambuły TUE zmiany, z których jednoznacznie wynika, że Unia jest wierna fundamentalnym prawom społecznym wyrażonym w Europejskiej Karcie Socjalnej z 1961 r. i w Karcie Wspólnoty o Fundamentalnych Prawach Socjalnych Pracowników z 1989 r.

⁴³ Zob. A. M. Ś w i ą t k o w s k i, *Europejskie prawo socjalne*, t. 1: *Specyfika, stanowienie i stosowanie prawa socjalnego*, Warszawa 1998, s. 131-132 i in.

6.2. WOLNOŚĆ UMÓW

Program na rzecz zniesienia ograniczeń działalności gospodarczej wyjaśnia, że obywatele UE nie mogą być pozbawieni prawa do zawierania umów. Ma się na myśli zwłaszcza prawo do zawierania umowy o dzieło, umowy najmu, umowy dzierżawy oraz prawa do składania ofert i uczestniczenia w zamówieniach dokonywania przez państwo lub inne osoby prawa publicznego i dochodzenia roszczeń wynikających z tych umów.

7. WOLNOŚĆ GOSPODARCZA W GOSPODARCE MORSKIEJ

7.1. ZAKRES UREGULOWAŃ WSPÓLNOTOWYCH

Prawo europejskie nie zajmuje się całokształtem spraw związanych z transportem morskim, a jedynie pewnymi wybranymi zagadnieniami: dostępem do rynku ładunkowego, zasadami konkurencji, swobodą przedsiębiorczości, świadczeniem usług. Zasada wolności gospodarczej jest zapewniona przez odpowiednie rozporządzenia Rady.

Rozporządzenia Rady są wiążące dla państw członkowskich Wspólnoty i mają walor bezpośredniej skuteczności. Co się z tym wiąże, nie potrzebują być transformowane na grunt krajowych porządków prawnych, aby być obowiązujące, a sądy krajowe powinny bezpośrednio je stosować. Znacznie ułatwia to gwarancję przestrzegania norm w nich zawartych na terenie państw członkowskich.

7.2. REGULACJE OGÓLNE CHRONIĄCE ZASADĘ WOLNOŚCI GOSPODARCZEJ W TRANSPORCIE MORSKIM

Wspólnota stawia sobie za cel zorganizowanie transportu morskiego zgodnie z podstawowymi zasadami prawa wspólnotowego. Do tych zasad zaliczyć należy m.in. wolność gospodarczą, która przejawia się przez: wolność świadczenia usług, reguły konkurencji, zakaz nieuczciwych praktyk ustalania cen oraz swobodę przepływu osób i towarów. Środki do osiągnięcia tego celu zawarte zostały w następujących regulacjach prawnych: Rozporządzenie Rady nr 4055/86 z 22 grudnia 1986 r., które wprowadza do transportu morskiego pomiędzy państwami członkowskimi i krajami trzecimi zasadę swobodnego świadczenia usług (zmienione Rozporządzeniem Rady nr 3573/90 z 4 grudnia 1990); Rozporządzenie Rady nr 4056/86 z 22 grudnia 1986 r., zajmuje się ono kwestią stosowania artykułów 85 i 86 TWE w odniesieniu do transportu morskiego; Rozporządzenie Rady nr 4057/86 z 22 grudnia 1986 r. dotyka sprawy ustalania nieuczciwych cen oraz Rozporządzenie Rady nr 4058/86 z 22 grudnia 1986 r. dotyczące wspólnych działań w celu zagwarantowania wolnego dostępu do oceanicznej żeglugi handlowej.

Rozporządzenie nr 4055/86 daje podmiotom krajowym państw członkowskich oraz spółkom pochodzącym z państw trzecich, a posiadającym statki zarejestrowane w państwie członkowskim oraz znajdujące się pod kontrolą osób pochodzących z państw członkowskich, prawo do przewozu pasażerów i towarów morzem pomię-

dzy portami państwa członkowskiego oraz pomiędzy jakimkolwiek portem lub inną przybrzeżną strukturą innego państwa członkowskiego lub państwa trzeciego. Stanowi, że jakiegokolwiek ograniczenie o charakterze krajowym, które ogranicza przewóz towarów do statków pływających pod banderą krajową, musi zostać zmienione. Traktuje o dostosowaniu lub zmianie istniejących regulacji bilateralnych z krajami trzecimi w kwestii podziału ładunków, natomiast w przyszłości umowy bilateralne z krajami trzecimi w tej sprawie będą ograniczane do tych państw członkowskich, których spółki żeglugowe nie będą miały możliwości, aby w inny sposób przeprowadzać handel z i do określonego państwa trzeciego. Rozporządzenie ponadto mówi o podejmowaniu działań w sytuacji, w której przedsiębiorca państwa członkowskiego nie ma możliwości na prowadzenie efektywnego handlu z i do państwa trzeciego oraz o możliwości rozciągnięcia korzyści płynących z Rozporządzenia na podmioty państwa trzeciego założone na obszarze Wspólnoty.

Rozporządzenie nr 4056/86 zawiera definicje „usług trampingowych”, „porozumienia armatorów liniowych” oraz „armatora”. Wprowadza ono do transportu morskiego zasady stosowania art. 85 i 86 TWE (wolna konkurencja), gdzie transport morski odbywać musi się pomiędzy jednym lub wieloma portami wspólnotowymi oraz wyłączone są z regulacji usługi statków trampingowych. Zwolnione z zakazu wprowadzonego art. 85 (1) TWE zostały umowy techniczne, którym jedynym celem jest osiągnięcie udoskonaleń technicznych lub dotyczą współpracy. Zwolnienie spod regulacji art. 85 (1) TWE dotyczy też porozumienia armatorów liniowych w odniesieniu do sprecyzowanych warunków, czyli do umów ustalających rozkłady rejsów, określających częstotliwość wychodzenia z portów, ustalających normy i warunki przewozu, regulujących obciążalność, rozkładających ładunek lub dochód między członków itd. Akt mówi także o monitorowaniu wykonania umów oraz o międzynarodowym prawie kolizyjnym, jakie należy stosować w następstwie kolizji spowodowanych przez wejście w życie niniejszego Rozporządzenia (tutaj możliwość negocjacji Komisji z państwami trzecimi). Inne sprawy poruszane przez Rozporządzenie to: procedura wnoszenia skarg i sprzeciwów, współpraca pomiędzy odpowiednimi władzami państw członkowskich; szczególne prawa przyznane Komisji, sankcje finansowe w wypadku naruszenia reguł konkurencji w postaci podawania nieprawidłowych, niekompletnych lub błędnych informacji do Komisji oraz zachowania w sposób niezgodny z tymi regułami. Europejski Trybunał Sprawiedliwości może anulować, zmniejszyć lub zwiększyć przedmiotową karę pieniężną nałożoną przez Komisję.

Rozporządzenie nr 4057/86 upoważnia Wspólnotę do wprowadzenia opłat wyrównujących w celu ochrony wspólnotowych właścicieli statków przed nieuczciwymi praktykami cenowymi stosowanymi przez właścicieli statków pochodzących z państw trzecich. Rozporządzenie reguluje rodzaje powołanych wyrównań odszkodowawczych, wymieniając m.in. umniejszenie udziału w rynku danego właściciela statku, umniejszenie zysku oraz redukcję poziomu zatrudniania. Określa procedurę właściwą do składania skarg, konsultacji oraz dalszego dochodzenia. Nakładanie opłat wyrównujących na zagranicznych właścicieli statków jest poprzedzone dochodzeniem, którego wynik stwierdza, że szkoda jest spowodowana przez nieuczciwe praktyki nakładania cen, wskutek których został naruszony interes Wspólnoty i interwen-

cja jest konieczna. Reguluje również sprawy cen usług wykonywanych przez właścicieli statków pochodzących z państw trzecich; zwroty pobranych opłat w sytuacjach, kiedy właściciel statku udowodni, że pobrana opłata przekracza różnicę pomiędzy zwykłą stawką frachtową a kwotą dokonanego obciążenia.

Rozporządzenie nr 4058/86 znajduje zastosowanie, kiedy działanie podjęte przez państwo trzecie albo przez jego przedstawicieli ogranicza wolny dostęp spółkom shippingowym państw członkowskich lub statkom zarejestrowanym w państwie członkowskim do transportu liniowego, masowego i innych kategorii *cargo*, działanie to będzie dopuszczalne, jeżeli będzie zgodne z Kodeksem Postępowania Konferencji Liniowych. Rozporządzenie zawiera poza tym definicje „handlowca krajowego” oraz „zagranicznego”. Reguluje skoordynowane działania Wspólnoty podejmowane na wniosek państwa członkowskiego złożony do Komisji. Tego typu działania mogą mieć postać reprezentacji dyplomatycznej w relacjach z zainteresowanymi państwami trzecimi czy wprowadzenia środków zaradczych skierowanych do zainteresowanych spółek shippingowych.

7.2. OCHRONA TRANSPORTU „WEWNĄTRZWSPÓLNOTOWEGO” JAKO PRZEJAW SZCZEGÓLNEJ TROSKI O PRZESTRZEGANIE WOLNOŚCI GOSPODARZEJ NA TERENIE WSPÓLNOTY

Rada wykonując swoje kompetencje wydała Rozporządzenie nr 3577/92 z 7 grudnia 1992 r. wprowadzające zasadę swobody świadczenia usług do transportu morskiego wykonywanego pomiędzy państwami członkowskimi, a co za tym idzie – o charakterze kabotażowym. Rozporządzenie obowiązuje od 1 stycznia 1993 r. Regulacja ta gwarantuje wolność świadczenia usług transportowych dla właścicieli statków zarejestrowanych w państwie członkowskim oraz pływających pod banderą tego państwa członkowskiego oraz spełniających wszystkie inne warunki wymagane do wykonywania kabotażu wewnątrzspółnotowego.

Akt zawiera definicje „transportu wewnątrzspółnotowego” (kabotaż morski), „właściciela pochodzącego ze Wspólnoty”, „umowy publicznej o świadczeniu usług”, „zobowiązań wynikających z umowy publicznej” oraz „poważnego zakłócenia wewnętrznego rynku transportowego”. Wyjaśnia rozłożenie odpowiedzialności z tytułu wykonywanego transportu pomiędzy państwo rejestru, a państwo wykonywania kabotażu ze względu na określone okoliczności pociągające za sobą tę odpowiedzialność.

Państwom członkowskim zostało przypisane prawo wykonywania transportu o charakterze publicznym oraz wspierania odpowiednich usług kabotażowych pomiędzy terenem lądowym danego państwa a jego wyspami oraz pomiędzy tymi wyspami. Jednakże Komisja może podejmować środki zabezpieczające w sytuacji, kiedy rynek wewnętrzny zostałby zagrożony w wyniku liberalizacji kabotażu. Środki te mogą zawierać m.in. czasowe wyłączenie określonego obszaru spod obowiązywania przedmiotowego Rozporządzenia.

Rozporządzenie potwierdza także wszystkie zasady ogólne związane ze swobodnym przepływem osób. Obywatel państwa członkowskiego świadczący morskie usługi transportowe na terenie innego państwa członkowskiego będzie to robił na takich samych zasadach, jakby był obywatelem tego państwa.

Ważne jest, aby wspomnieć, że oprócz opisanego obowiązującego stanu prawnego dotyczącego swobody usług transportowych morskich pomiędzy państwami członkowskimi posuwają się prace mające na celu wprowadzenie pewnych zmian do Rozporządzenia Rady nr 3577/92. A mianowicie: w kwietniu 1998 r. Komisja przedłożyła propozycje⁴⁴ wprowadzenia następujących zmian do Rozporządzenia. Propozycja zmienia rozłożenie odpowiedzialności pomiędzy państwem bandery a państwem portu w sprawach dotyczących załogi. Propozycja rozróżnia: 1) statki, którymi przeprowadzany jest regularny przewóz pasażerów oraz prowadzone są usługi promowe, dla których: przepisy obowiązujące w państwie portu, gdzie prowadzone są dane usługi transportowe, mają zastosowanie z zachowaniem odpowiedniej proporcji dla obywateli europejskich będących załogą tego statku; przepisy państwa bandery będą miały zastosowanie do pozostałych spraw związanych z załogą; 2) pozostałe statki biorące udział w kabotażu, z wyjątkiem statków o tonażu brutto poniżej 650 t, dla których dla wszystkich spraw związanych z załogą będzie miało zastosowanie prawo państwa bandery.

W marcu 1999 r. Parlament zaakceptował częściowo propozycje zmian przedstawionych przez Komisję. Ta z kolei nie zgodziła się z tym stanowiskiem. W chwili obecnej propozycja znajduje się przed Radą na etapie uzgadniania wspólnego stanowiska.

WNIOSKI

Z rozważań ogólnych nad wolnością gospodarczą w Unii Europejskiej i ich odniesieniem do przemysłu morskiego wynika kilka refleksji, które mogą być wykorzystane w pracach legislacyjnych z zakresu prawa morskiego.

Po pierwsze: winno się brać pod uwagę całokształt problemów prawnych związanych ze stoczniami morskimi (tak produkcyjnymi, jak i remontowymi), z żeglugą morską i usługami portowymi, zmierzając do opracowania jednolitej koncepcji w zakresie prawa do przedsiębiorczości i świadczenia usług (zagadnienia prawa gospodarczego), wolności pracy (zagadnienia prawa pracy) i wolności umów (zagadnienia prawa cywilnego). Brak jednolitych zasad funkcjonowania wielkich organizmów gospodarczych utrudnia koncentrację kapitału w regionie pomorskim.

Po drugie: niezrozumiałą jest podział reguł rządzących żeglugą międzynarodową (z natury swej opartych o międzynarodowe wzorce) i żeglugą kabotażową (pozbawioną wolności gospodarczej w rozumieniu prawa europejskiej integracji). Taki podział należy uznać za relikw minionej epoki i ingerencję prawa administracyjnego w stosunki prawne związane z kabotażem.

Po trzecie: brak jest w Polsce nowoczesnego sektora usług publicznych, wobec którego nie miałyby zastosowania przepisy antymonopolowe. W ich miejsce powinny być stosowane przepisy prawa subwencyjnego. Bez wyodrębnienia np. ratownictwa życia i ratownictwa chemicznego jako elementów sektora publicznego trudno będzie osiągnąć oczekiwane efekty gospodarcze. Przeprowadzone reformy są w tym względzie daleko niewystarczające.

⁴⁴ OJ C 213, 09.07.1998.

FREEDOM IN EUROPEAN ECONOMIC INTEGRATION LAW:
A CASE STUDY OF THE MARITIME ECONOMY

(S u m m a r y)

Contemporary economic policy is a result of two opposed methods of influencing the market: the liberal and the protectionist. The philosophy of the open market was created with the participation of the judges of the European Court of Justice.

The following are usually seen as belonging to the general principles of international economic law: the free will of the parties to an economic transaction; *pacta sunt servanda*; and arbitration in the case of international economic disputes. However, the general character of the principle of economic freedom is questioned by some authorities.

The Codifying Commission of Maritime Law should consider the entirety of legal problems connected with maritime shipyards, with sea transport, and port services. It should aim at developing a unified concept in the area of business activity and services, the freedom of labor and the freedom of services.

The division of rules governing international sea transport (which are inevitably based on international models) and those governing coastal transport (in which economic freedom in the sense applicable in processes of European integration does not apply) is confused. Such a division has to be seen as a legacy of a by-gone era and as interference on the part of administrative law in legal relations connected with coastal transport.

In Poland there is no up-to-date public service sector against which anti-monopoly regulations could not be enforced. In their place, subvention law regulations should be applied. Without distinguishing, for example, life-saving and chemical clean-up operations as public sector elements, it will be difficult to achieve expected economic goals.